

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 108. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr06val-shoot-idm139779801039024/facsimile.pdf> (tilgået 17. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Ændringer uden betydning skal ikke opregnes i større tal. Man se fx. I 35₂₇, 57₂₃, 155₁₂, II 86₁₃, 252₃₃, IV 157₁₃, 207₄, 230₁₁. En notorisk fejls »indsigt« og forbedring på fri hånd ses I 119 *Da kom . . . Drengene ud af Hansens* > i A²-C > *fre* D.

Konjunktioner

og tilsat mellem ord

De tre sideordnende konjunktioner *og*, *men*, *eller* symboliseres af Aage Hansen med tegnene + ÷ 0 i forhold til det første af de to led de sammenknytter (MD III 328); hans rige eksempelstof bringer gode eventyrcitater især s. 326 vedr. *men*. I variantapparatet træffes *eller* aldrig og *men* sjældent: II 54 *men* > *mens* (antagelig ægte), III 36 *men* > og *dog* (måske fordi der er to andre *men* i den lange, semikolon-overlæsedede passage), III 156 *dog* > *men*, IV 183 *og* > *men* (ingen forbedring, og trækker *men* > *dog* med sig i linie 16). Derimod tilsættes eller udelades *og* ikke så sjældent. Mellem ord er der vist kun tale om udeladelse eet sted (V 127₃₀ O > A); iøvrigt drejer det sig om tilsætning med henblik på skolereglen om at *og* sættes mellem de sidste to af tre eller flere sideordnede led – en regel der ikke altid passer til eventyrdiktionen, og som med rette kritiseres MD III 325; jf. AJ 210-20 om konjunktioner. Da rettelsen er enkel, men kun kan bedømmes i sin sammenhæng, henvises her blot til noterede steder: I 66, 147, 148, 180₃₀, 180₂₂, 181₃ (disse tre steder rettes O > A i den tidlige *Rosen-Alfven*), III 128, IV 20 (O > A), 24 (lgl., i forb. m. anden regulering lin. 9-10), 84, V 58, 210; desuden II 121 efter semikolon: *og den skønneste Dame tog en af Roserne, lagde den ind sit Bryst > den skønneste . . . Roserne og lagde . . . B*, samt det ejendommelige sted III 183₁₄. Endnu en gang skal der mindes om, at ændringerne kan tilhøre sidegrene i overleveringen.

To gange har en vidtspændt sideordning manet til modforholdsregler af anden art, nemlig etableringen af et extra subjekt og altså en sætning, se sammenhængen og apparatet III 31₃₀ og 177; ligeledes, ganske enkelt III 158₃₃ A > O. I samme eventyr bliver to sætninger til een, emfatisk og uden *og*, III 153 *de handle, som de lyste, de høre ikke en Moders Bønner* A > *lyste, høre* O.

og mellem sætninger

Med en tilsvarende normativ eller med anden stilistisk hensigt kan den sideordnende konjunktion tilsættes eller udskydes mellem sætninger. I 81₃₁ dæmpes en stakåndet opbrænding, der i forvejen »mangler« et *og* foran *synes*; det er næppe ægte, så lidt som I 54₂ (også kun A²), II 148₁₁, men på steder som II 289₂₀ og IV 53₁₁ kan apparatet nok indgive tvivl om, hvad der er rigtigst. III 54₁₈ og 93₂₈ knyttes andre småændringer til det normaliserende *og*; III 169₁₁ flyttes det på plads, der er tre led. Den der har besluttet de nævnte ændringer, hvis det ikke er sætteren i arbejdsprocessen, kunne i flere tilfælde have opnået bremsning og ro blot med et større skilletegn end det sædvanlige komma, eller ved at indskyde et pronomen som II 259₂₁.

Analogt kan fjernelsen af et *og* skabe et raskere tempo, således med held I 121₄ *Geværret holdt de i Armen (og) Ansigtet satte de lige ud*, eller II 37₄ hæve diktionen som I 151₂₉; spolere en genoptagende replik II 173₉; eller motiveres med andre *og* i nærheden som III 160₂₉, 164₂₉. Når det blev sagt, at en opbremsning kunne skabes med et stort skilletegn i stedet for et extra *og*, så kan der peges på, at ændring af *og* til et sådant tegn kan have beslægtet virkning: II 297₂₁, III 71₃; kommaer kan flyde, men et stort tegn indvirker uundgåeligt på prosarytmen. Det sidste eksempel er fra den rytmisk så gennemarbejdede *Dynd-Kongens Datter*, der har andre eksempler, således III 70₂₆, og beslægtede manøvrer med adv. *da* 79₂₁, 81₄, 82₃₈.

Tendensen i materialet er tydeligvis normativ, stedvis (også eller derimod) expressiv. Af ufrivillig komik er II 117₃₈, hvor en sætning brydes i to halvdele og den anden indledes med den cancelliagtige konnektive inversion *og blev de*. Jf. III 96₂₁ med samme fænomen i en vidtspunden periode, og III 79₂₁.

at mellem sætninger

Som bekendt kan det sæmingsindledende *at* udelades, især hvor *at*-sætningen er objekt eller styrelse. Udeladelse er hyppigst i talesprog, og det vil derfor overraske, at Aage Hansens optælling af 12 litteraturprøver, hvoraf Andersens ganske vist er den ældste, finder 95 pct. *at*, mens de andre varierer fra 98 til 30 pct. *at*. Se MD III 470 med materiale fra [III trykfejl for] II 245-58, tre replikfattige historier fra H2-53.

Apparatets *at*-varianter er hverken talstærke eller talende. Noteret er I 36 + *at* (kun A²), 62 appos. *saar nydelig, det var en Lyst (> at det)*, 78

analogt hermed, II 92 talenært *at*-bortfald, 156 *huske at* . . . , *at* . . . og *at* med bortfald af sidste *at* (trykfejl i app., læs: og **C**), 295 + *at* (= **O**), 190 *først fordi* . . . og dernæst *at* > *der næst fordi* (normativt), IV 78 *uden De har* > *uden at De har* (normativt), IV 91 + *at*, V 143 *at* **O** bortfaldet i **A**.

Hertil kan føjes: (samlet eller skilt) *saa at* > *saa* I 78, II 20, III 65, overalt i andet oplag og formentlig ved fejl; III 153 [for] *at hun ikke skulde* > *hun skulde ikke*; II 110 *gaar at lægge sig* > *hen at*; II 151 *at leve* . . . , og *høer at passe sig* > *høer passe*; og den s. 76 omtalte ændring III 54₂₂. Jf. s. 98.

Andre konjunktioner

Som sidestrykker til *(i)gennem* etc. kan nævnes *(i)me(de)ns*, her kun betragtet som konjunktion. MO² siger, at »*medens* og *imens* ere hyppige i Talesproget, hvor *imedens* næsten ikke høres; nu forekommer *imens* og *mens* derimod ikke ofte i Skriftsproget«. Næje svarende hertil gælder varianterne ikke *i-* men *-de-*, som **D** indfører i *(i)mens* fx. I 103, 161, 163, II 245. Mindre interessante er spredte varianter omkring ordene *(lige)som(am)*.

Egentlige variationer i sætningsforbindelser skyldes indskud, tab eller udskiftning af konjunktioner. Materialet er lille og usystematisk, men delvis udtrykfuldt, idet de fleste rettelser må betragtes som normerende, men prosarytmisk forringende. Bisætninger kan hæves til hovedsætninger eller *hs.* reduceres til *bis.* ved fejllæsning eller rettelser af *det/den/der*, således I 79, 126, III 31 (alle vist uønskede) eller på anden vis: II 82 *man* > *saa man* **D**, 289 *der kunde* > *han kunde* (**C** = **O**). III 171 skifter en sætning kategori på mindre direkte vis: *det var en Høderspost, hans Fødsel og Kvædskeber gav ham Ret dertil*, hvor **D** håndfast retter *dertil* > *til* og dermed skaber et uskrevet *som*. Tilsat eller fjernet *som* i spidsen af relativsætning ses i øvrigt næsten ikke (III 187₂₂), se ovenfor s. 102.

Udskiftning af enkeltord

Mange steder i det foregående er ændringer klassificeret og karakteriseret, der berodde på et enkelt ords tilkomst, bortfald eller ændring. Udskiftninger kunne ofte ses i flugt med udskiftning af former af